

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Adam Bodnar

Warszawa, 29 listopada 2017 r.

II.518.28.2014.MM

Pan
Zbigniew Ziobro
Minister Sprawiedliwości -
Prokurator Generalny

W moim stałym zainteresowaniu pozostaje zagadnienie ustanowienia kuratora dla małoletniego pokrzywdzonego w postępowaniu karnym, w którym oskarżonym jest jeden z rodziców małoletniego. Podjęcie działań w tym zakresie jest konieczne w celu wykonania postanowienia sygnalizacyjnego Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 lutego 2014 r. (sygn. akt S 2/14). Chodzi tu o dwa postulaty: wprowadzenia unormowania zapewniającego odpowiednie kwalifikacje kuratora ustanowionego przez sąd opiekuńczy (art. 99 k.r.o.) oraz nałożenia na kuratora obowiązków informacyjnych, czy wręcz obowiązku konsultacji w stosunku do rodzica sprawującego pieczę nad dzieckiem. Dlatego z dużym zainteresowaniem przyjąłem projekt ustawy o zmianie - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz ustawy - Kodeks postępowania cywilnego mający na celu wykonanie powyższego postanowienia.

Zgodnie z projektem, kuratorem co do zasady może zostać jedynie adwokat lub radca prawny. W sprawach mniej skomplikowanych będzie mogła to być również inna osoba posiadająca wykształcenie prawnicze, w szczególności wówczas, gdy sąd opiekuńczy określi szczegółowo treść czynności prawnej, a jeżeli szczególne okoliczności za tym przemawiają, także inna osoba. Wyjątek ten nie będzie dotyczył reprezentacji dziecka w postępowaniu karnym, z uwagi na charakter tych spraw, o czym mowa w projektowanym § 4. Natomiast § 5 nakłada na kuratora obowiązek informacyjny względem rodzica nieuczestniczącego w postępowaniu.

Wskazanie adwokatów i radców prawnych, jako podstawowych grup zawodowych, wśród których należy poszukiwać kandydatów na kuratora ustanawianego na podstawie art. 99 k.r.o., ocenić należy pozytywnie. Ich wiedza i doświadczenie zawodowe gwarantują właściwe zabezpieczenie interesów dziecka. Ponadto, ponoszą odpowiedzialność dyscyplinarną za nienależyte wykonywanie swoich obowiązków. Należałoby rozważyć, czy specjalistyczna wiedza prawnicza w tym wypadku jest wystarczająca. „Kuratorami małoletnich powinny być osoby odpowiednio przeszkolone w zakresie pracy z rodziną doświadczającą przemocy czy dzieckiem wykorzystywanym seksualnie, odpowiednie przeszkolenie psychologiczne oraz inne umiejętności miękkie. Prawnik bez takiego przygotowania, niespecjalizujący się w prawie rodzinnym czy karnym, niekoniecznie będzie nadawał się do pełnienia funkcji kuratora procesowego”¹.

Projekt dopuszcza wyjątki od zasady wyłącznego reprezentowania małoletniego przez adwokata lub radcę prawnego w postępowaniu innym niż karne. Nie wiadomo, dlaczego wyższe wykształcenie prawnicze miałyby być wystarczającą przesłanką do pełnienia tej funkcji. Projektodawcy chodziło w tej sytuacji w szczególności o „powołanie na kuratorów aplikantów adwokackich lub radcowskich, co jest obecnie praktykowane w sądach i w wielu sprawach wydaje się być wystarczające”. W szczególnych sytuacjach może być to również inna osoba. Również tu należałoby zastrzec wymóg posiadania odpowiednich kwalifikacji w zakresie legitymacji doświadczeniem w pracy z rodziną doświadczającą przemocy czy też dzieckiem wykorzystywanym seksualnie.

Należenie na kuratora obowiązku informacyjnego w stosunku do rodzica nieuczestniczącego w postępowaniu ocenić należy pozytywnie – jako stanowiące wykonanie postanowienia sygnalizacyjnego Trybunału Konstytucyjnego. Z jednej strony dotyczy informacji uznanych za niezbędne. Z drugiej, ma uwzględniać dobro dziecka. W końcu, forma pisemna ogranicza możliwość wpływu rodzica na kuratora i daje realną możliwość uzyskania weryfikowalnej informacji.

W zakresie wynagrodzenia kuratora do reprezentowania dziecka art. 179 § 11 k.r.o. odsyła do regulacji proceduralnych obowiązujących w danym postępowaniu. W przypadku postępowania karnego, katalog wydatków Skarbu Państwa zawarty w art. 618 § 1 k.p.k. ma

¹ M. Horna-Cieślak w: E. Świętochowska, Adwokat lub radca zadba o dobro krzywdzonego dziecka, DGP 2017/191, s. 37.

charakter otwarty, o czym świadczy zwrot „w szczególności”. Projektodawca podnosi, że możliwe jest zatem zaliczenie do kosztów procesu również innych wydatków, a zatem wynagrodzenie kuratorów i zwrot poniesionych przez nich wydatków. Na gruncie procedury karnej oba te pojęcia zawierają się w pojęciu „należności”. Na uzasadnienie tej tezy projektodawca wskazuje wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach², którym podjęto jednocześnie próbę niwelowania braku jednoznacznych przepisów pozwalających realnie orzekać o wynagrodzeniu kuratora ustanowionego do reprezentowania dziecka w postępowaniu karnym, co oczywiście nie ma charakteru obowiązującego prawa, poza związaniem w konkretnej sprawie. Orzeczenie to, chociaż w części odwołujące się do nieobowiązujących na chwilę obecną przepisów dotyczących stawek adwokackich, wskazuje właściwy kierunek, stanowi bowiem, że podstawę prawną zasądzenia wynagrodzenia na rzecz kuratora ustanowionego na podstawie art. 99 k.r.o. dla reprezentowania praw małoletniego, jako pokrzywdzonego w postępowaniu karnym prowadzonym przeciwko drugiemu z jego rodziców stanowi art. 618 § 1 pkt 11 k.p.k. w zw. z art. 29 ust. 1 ustawy z 1982 r. - Prawo o adwokaturze w zw. ze stosowanym per analogiam § 1 ust. 1 i 3 rozporządzenia z dnia 13 listopada 2013 r. w sprawie określenia wysokości wynagrodzenia i zwrotu wydatków poniesionych przez kuratorów ustanowionych dla strony w sprawie cywilnej w zw. z odpowiednimi (zależnymi od realiów konkretnej sprawy karnej) przepisami rozporządzenia z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu³.

Pozytywnie należy ocenić przekazanie sądowi karnemu kompetencji w zakresie zasądzania wynagrodzenia kuratora zważywszy, iż sąd karny posiada najpełniejszą informację na temat ilości i jakości pracy wykonywanej przez kuratora w sprawie karnej. Nie wiadomo jednak, czy w praktyce wskazany przepis stanie się podstawą wypłaty wynagrodzenia za pracę wykonaną przez kuratora małoletniego pokrzywdzonego w postępowaniu karnym.

Wątpliwości budzi pozostawienie sądowi rodzinnemu kompetencji ustanawiania kuratora dla małoletniego pokrzywdzonego w postępowaniu karnym. Z jednej strony

² Wyrok SA w Katowicach z 19.3.2015 r., sygn. II AKa 46/15, LEX nr 1667538.

³ Ibidem.

przekazanie tej kompetencji sądowi karnemu wymagałoby zmiany art. 98 k.r.o. Z drugiej zaś, czas oczekiwania na wyznaczenie kuratora w sądzie rodzinnym jest długi, co faktycznie ma wpływ na fakt, iż w rzeczywistości małoletni pokrzywdzony przez dłuższy okres trwania postępowania może być pozbawiony reprezentacji. W doktrynie wskazuje się, iż najlepszym rozwiązaniem w zakresie wykonania postanowienia sygnalizacyjnego Trybunału Konstytucyjnego, byłoby wprowadzenie do Kodeksu postępowania karnego przepisu (np. art. 51 a), zgodnie z którym sąd byłby zobligowany do ustanowienia dla małoletniego pokrzywdzonego w postępowaniach karnych, w których oskarżonym jest jedno z rodziców małoletniego (lub oboje rodziców), w charakterze kuratora profesjonalnego pełnomocnika procesowego, tj. adwokata lub radcę prawnego⁴. Pozwoliłoby to niewątpliwie skrócić postępowanie i zapewnić małoletniemu pokrzywdzonemu natychmiastową opiekę kuratora już przy pierwszych czynnościach procesowych.

Kodeks postępowania karnego powinien także zawierać unormowanie wyłączające możliwość reprezentacji małoletniego pokrzywdzonego w innych wypadkach niż wskazane w cytowanej uchwale Sądu Najwyższego (sygn. akt I KZP 10/10), zatem wówczas, gdy sprawcą przestępstwa popełnionego na szkodę małoletniego jest inny niż rodzic członek rodziny czy też osoba bliska co najmniej jednemu z rodziców (np. partner, konkubent). Również i wówczas sąd karny powinien mieć obowiązek ustanowienia kuratora dla małoletniego pokrzywdzonego⁵.

Mając na względzie powyższe, proszę uprzejmie Pana Ministra o rozważenie dokonania zmian w przedstawionym zakresie, a także o poinformowanie mnie o zajęтым stanowisku w tej materii.

[*Adam Bodnar*]

⁴ Por. O. Trocha, Udział dzieci w postępowaniu karnym – wyniki badań, obserwacje, rekomendacje, (w:) Wybrane aspekty problemu krzywdzenia dzieci, Dziecko Krzywdzone 2013, vol. 12, nr 4, s. 63; A. Z. Krawiec, Kurator jako podmiot reprezentujący małoletniego pokrzywdzonego w postępowaniu karnym, Prok. i Pr. 2013, nr 11, s. 131–132; czy M. Kolendowska-Matejczuk, Kurator procesowy dla małoletniego pokrzywdzonego w procesie karnym na tle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego, Prok. i Pr. 2015, nr 4, s. 77.

⁵ Ibidem.